

res ne morejo zmagovati vsega ogromnega duševnega dela, s katerim jih preobkłada pridnost in produktivnost slovenskega učiteljstva? Kaj res ne utegnejo na dan z obilnimi rokopisi, katere jim dajo na razpolaganje pisatelji učiteljskega stánu? Kaj pak še! Že zdaj na vse strani razpršene delavne moči učiteljstva našega bi se še bolj razcepile potem, ko bi že zdaj obstoječa učiteljska in literarna društva pomnožili še z jednim. Že zdaj, ko vidimo, da isti učitelji leta in leta sedé v odborih raznih društev, ki imajo do malega iste namene, zdi se nam, kakor bi bila ta razna društva na svetu ne zaradi prave notranje potrebe, ampak zategadelj, da je na razpolaganje več predsedniških mest. Čemu tedaj še jednega novega društva? Prva navdušenost bi se kmalu ohladila, in potem bi društvo životarilo, kakor vidimo životariti dozdanja naša društva, učiteljska in neučiteljska, životariti zategadelj, ker jih je preveč. Vse to, kar storé dobrega zdaj razna šolska in učiteljska društva, dalo bi se usredotočiti v dozdanjem učiteljskem društvu, ki bi moglo potem s podvojenimi, potrojenimi močmi izdatneje in vspešneje delati na vse strani. „Viribus unitis!“ bi moralo biti gaslo slovenskega učiteljstva, ki naj bi vse duševno delovanje svoje združilo v jednem krepkem in močnem učiteljskem društvu. To društvo bi lahko izdavalo knjižnico slovenski mladini, na svetlo dajalo velik učiteljski list in zastopalo v javnem življenji mnogovrstne interese učiteljskega stanu. Ne cepite tedaj svojih močij, ampak združujte jih! Ne snujte novih društev, ampak preosnujte že zdaj obstoječa ter zjedinite ja v jedno društvo. Ne budite za vsako posebno potrebo našega šolstva posebnega društva v življenje, ampak skrbite za to, da bode jedno društvo ustrezalo raznim potrebam naše šole in našega učiteljstva. Od novega literarnega društva učiteljskega, ki se namerava osnovati, ne pričakujemo niti najmanjšega uspeha; kajti ne moremo doumeti, odkod bi zajemalo materialnih pripomočkov, ko bi imelo tudi dovolj duševnega gradiva. Saj vidimo, da že „Narodna Šola“ živi največ ob milosti kranjske hranilnice, ljubljanskega mestnega odbora, deželnega zbora kranjskega, a ne ob svojih društvenikih. Reklo se je, da bodo novo društvo podpirali deželni šolski sveti in zlasti krajni šolski sveti. V najboljšem slučaju bi bila podpora deželnih šolskih svetov — samó akademična in najbrž bi še te ne bilo. Naši krajni šolski sveti pa ne skrbé niti za najnujnejše šolske potrebe, n. pr. za kurjavo, ne brigajo se niti za redno šolsko obiskovanje, in da bi potem ta cokolja v napredovanji našega šolstva pospeševala literarno učiteljsko društvo? Verjemi to, kdor hoče, jaz ne morem! Ker ima razumništvo slovensko že brez tega naloženega mnogo narodnega davka, naloži se z novim društvom vse breme na rame ljudskega učitelja. Kako pa naj ta, ki ima največkrat samó okoli 500 gld. dohodkov, ki mora po 10% svoje plače oddajati pokojninskemu zakladu, po 4% za okrajno šolsko knjižnico in ki ima vrhu tega kakor vsak omikani človek še sto in sto drugih potreb, poleg dozdanjih društev vzdržuje še jedno novo, ki bode od njega zahtevalo še večjih žrtev? Ako že morate imeti društvo za izdavanje knjižnice slovenski mladini, bodi to društvo preosnovano „Slovensko učiteljsko društvo“, ki si, zvršujoč tako važno nalogo, pomore do večje veljave sebi na čast, vsemu našemu šolstvu in učiteljstvu na korist.

Ljubljansko barjé. Prirodopisna črtica s petimi prilogami. Spisal Ivan Šubic. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr et Fed. Bamberg v Ljubljani 1886, 8, 19 str. Tako se imenuje razprava, ki je prišla na svetlo, posebej ponatisnena iz šolskega poročila c. kr. višje gimnazije ljubljanske za 1886. leto. Na podstavi vseh dozdanjih virov, ki govoré o ljubljanskem barji, in katere g. pisatelj našteva takoj na prvi

strani svoje razprave, podaja nam prof. Šubic v ozkem okviru kolikor moči živo in natančno sliko ljubljanskega barja. V prvem poglavji govori o barskem ozemlju v obče, opisuje njega razsežnost in vnanjo podobo. Po tem opisu meri ljubljansko barjé 15.700 *ha*, ki pripadajo 32 katastralnim občinam. Izmed tega ozemlja je 1500 *ha* rodovitne zemlje, katere nikdar ne poplavlja povodenj; 4500 *ha* rodovitne zemlje, katero ob povodnji pokriva voda; 3000 *ha* je barjâ, ki je zamlakuženo in ima jako nizko spodnjo plast; zato ga ne bode moči osušiti in tudi v prihodnje obdrži svoj prvotni značaj; 7200 *ha* je barjâ, katero pride vselej ob povodnji pod vodo, a ko bi se tu požgala in odstranila rupa, nastalo bi rodovitno polje.

V drugem poglavji: „Barska kotlina nekdanj in sedaj“ opisuje prof. Šubic, kako jako je barska latvica v teku raznih dób izpreminjala svoje lice. Tu govori o mostiščih ali stavbah na koléh, katere je l. 1875. na ljubljanskem barji zasledil posestnik g. M. Peruzzi; pripoveduje o raznih poskušnjah, kako so usuševali barjé, od l. 1554. do današnjega dné; našteva živali, ki so nekdanj živele na barji in rastline, ki so nekdanj rastle na njem ter prihaja do sklepa, da je v obče „dolgo že ponehalo tvorjenje ljubljanskega barja.“

V tretjem poglavji g. pisatelj našteva plasti, iz katerih navadno sestája divje barjé, ter opisuje njih rastlinske posebnosti ter podaja tudi kemično analizo rupe ali šote. Lahka rupa ima po 83.09%, srednja po 80.19% in teška po 81.85% zgorljive tvarine v sebi; brezvodna rupa pa ima zgorljive tvarine 94.66%, oziroma 95.12% in 95.37%. Iz tega se da posnemati, da je rupa prav dobro gorivo. Posebnega spomina vredno je tudi barsko blato (Moorerde), ki se nahaja pod rupo. To blato je ilovica ki hrani v sebi dokaj kremikove kisline in razkrojene rupne sestavine. Ako se blato zmeša s polžarico t. j. z najnižjo plastjo belkaste, sivkaste ali rumenkaste brne (Tegel), ki ima na nekaterih krajih vtrošenih neštevilno sladkovodnih konhilij, potem dobimo prerodovitno zemljo. Vsi načrti o zboljšanju in osuševanju ljubljanskega barja poudarjajo to ugodno svojstvo barskega blata.

O postanku barja in rupe piše g. Šubic v četrtem poglavji tako: „Ako se oziramo na razmere ljubljanskega močvirja, moremo si njegov postanek razlagati na naslednji način. Barjé počiva na ilovnati podlagi, ki so jo pač donesle povodnji, časih iz daljnih krajev, časih pa z bližnjih gorskih reber, katerim so se hribine kemijsko razkrajale. Ilovnata zemlja ne propušča vode; zato je naravno, da je v barski kotlini moča že od nekdanj zastajala. Ker mokrota nikdar ni usahnila, jele so povodne rastline poganjati in se bujno razvijati. Poleg njih so se morebiti že tedaj širili na raznih krajih gozdovi in grmičevje. Mnogoštevilna drevesna debela ležé pokopana v glini in pričajo še dandanes o nekdanjih gozdih. Obilna moča in morebiti tudi gnijoča debela so pospeševala rast šotnih mahov in mnogolásov. Sphagni in hypni so jeli kriti vlažna tla in preperelo drevje — močvirje se je pričelo. Šotni mahovi in mnogolási živé v velikih družbah. Obe vrsti moreta vpijati ogromne množine vode. Preiskave so pokazale, da je kosmič šotnega mahú posrkal v dveh urah šestnajstkrat toliko vode, kakor je poprej tehtal. Za časa suhega vremena je pa dal v 36. urah samo jedno tretjino popite mokrote od sebe. Na vlažnem zraku kosmič prav nič ni izhlapeval; potegnil je celó váse novih vodenih hlapov, tako da je bil z vodo nasičen kakor goba, ki jo vržemo v vodo. Ravno na ta način so delovali sphagni na barji. Pili so vodo iz zraka, srkali roso in se polnili z deževnico. Vsa vegetacija je bila z vodo nasičena; šotni mahovi so dobivali vedno novih ugodnih pogojev za hitri in brstni razvoj, v okolici pa je

bilo vedno več moče privezane. V lužah so našle kali raznih alg najlepše domovje, poleg njih pa razne barske rastline, n. pr. *Sparganium*, *Callitriche*, *Acorus*, *Callo*, *Nymphaea* itd. Kmalu je bogata močvirska vegetacija krila latvico. Prvotni zarod pa je v jeseni deloma zamrl; obležal je na svojem mestu in jel gniti. Tako so tla še ugodnejša postajala za hitro rast. Flora se je množila leto za letom. Šotni mahovi so se šopirili v poprej nepoznanem številu na kotlini, trave (šaši!) so jele dvigati svoje bilke; celó grmičevje in drevje je poganjalo na dobro pognojeni zemlji. Ko se je približal mrzli letni čas, je večinoma poginila cvetoča cvetana; rastline so padle na tla in voda jih je pokrila. Zrak vsled tega ni mogel do njih in ker ni bilo kisika, mrtva trupla niso mogla gniti. Začel se je počasni kemijski razkroj, ki ga zovemo ogljenitev. Spomladi pa so pognale nove kali, novi vršiči so se vzdignili nad vodo, in kmalu je bila kotlina v novem cvetu. Jeseni se je zopet ponavljal stari proces; mlada generacija je odmrila in se potopila ter se vlegla vrh svojih prednikov k dolgemu počitku Tako se je mlaka polnila z mahovjem in drugimi rastlinami; nasad z nasadom se je sesedal — ogljenil — nastala je rupa ali šota. V spodnjih plastéh se je razkroj najdalje vršil, zategadelj je pa rupa na onem kraju tudi temnejša in gostejša nego proti vrhu; približuje se več ali menj rjavemu premôgu.

V poslednjem, petem poglavji našteva pisatelj vse javnocvetke, alge, glive, lišaje in mahove, ki se nahajajo v kotlini ljubljanskega barja. Ta odstavek bode izvestno zanimal vse botanike tako, kakor prejšnji zanimajo vsakega, komur je kaj ležeče na tem, da se ljubljansko barje kmalu osuši in tako izdatno pomnoži produktivna zemlja v ljubljanskem okrožji. Izvrstno monografiji, v kateri botanik, starinar, zgodovinar in poljedelec nahaja mnogo prezanimivih črtic, pojasnjuje tudi pet podob: mapa barske kotline v merilu 1:150.000, in pet prerezov barja med notranjo Gorico in Žalostno Goro.

Slovenski drobci iz l. 1621. V kapiteljskem arhivu ljubljanskem (fasc. 49, št. 3.) je shranjen naslednji, na slovenski jezik preloženi privilegij, katerega je svojeručno zapisal škof Tomaž Hren.

„Oklicajne N. S. Ozheta Papesha Gregorja XV. Privilegia ali Odpustka vřim věrnim Dushizam daniga Na Veliki Altar Cerkve Shkoffle Gorn'ga Gradu. 3. Aug. 1621. Na Pet Lějt. — Gregorius Rimski Shkoff ali Papesha tiga Imena ta XV. — K' Vezhnimu prihodnimu spominu. Na sdravje ali isvelizhajne vřeh Dufhiz is prave Ozhine lubesni vřelej premifhleni, Světe Méta ali Cerkve Zhafsi s' Duhovnimi S'ih Odpustkou dary pozhaftimo, de skusi teifte Věrne lube Dufhice teh měrtvih, Vřmileniga N. G. Jesufa Christufa pomuzh, inu njega lubih Svetnikou saflufhejne dofeshěo: nym tudi f' temi iftimi pomaganu bode: inu one is Martra ali těrplějna tēh Paklenfkih Vijz, k Vězhnimu Sdravju inu Věfsělju, skusi Bóshjo Miloft, samorejo perpelane biti. — Hozhemo tēdaj to Shkoffle Cerkou S. Dvice Mariae Klofhtra, kir se Těrg Gorniga Gradu pravi Lublanfke Shkoffije, S' takim Privilegiom ali Odpustkom kakōr saftopimo dofěhmal fhe nikar omifhleno, vřaj de XII Mafhnikou tu ner majnē se v'aje najdeo, inu ta v'aje postavljen Altār Lube Dvice Mariae Matere Boshje, f' tēm sufsebnim Darum refvetiti Skusi od Gofpvda nam dano oblaft, inu is Vřigamogozhnuiga Boga milosti: tudi na SS. Petra inu Paula Jogrou ali Apoftolou njega oblaft sanefsěni: de kadar kolikrat en Mafhnik is Same teifte Cerkve S. Mafho Po měrtvih, na Dan Vřeh Věrnih lubih Dufhiz, inu teifte Osměrice vsaki Dan: fhe tudi Ob Pondelkih vřakiteriga Tědna, Ob Eno Dufhizo kakōrfhnuigakoli Věrniga Kārphenika, katěra G. Bogu v' lubesni